

nému loveckému pavilonu a k bývalému zámeckému zahradnictví, kde byli návštěvníci autorkou tohoto příspěvku informováni o procesu zachrany havarijní oranžerie s hrncírnou a pecí. Tyto stavby byly obnoveny v letech 2011–2014 díky financím z Havarijního programu MK ČR, městyse Lomnice, majitelek a sponzorů. V oranžerii v roce 2014 vznikla expozice unikátních zahradních lemevek zde nalezených a dalších zapůjčených ze zámeckých i soukromých objektů.

Jako pietní vzpomínku na bývalého zámeckého zahradníka pana Bohumila Čepičku († 8. 5. 2016), který by se letos dožil 96 let, jsme umístili v oranžerii jeho fotografii s životopisem a paní Tousková naaranžovala růže ze zámecké zahrady. Student Zahradnické fakulty v Lednici Radim Klepárník udělal radost mnoha návštěvníkům, kterým věnoval sazeničky bylinek. Prohlídky unikátního areálu budou probíhat i při dalších příležitostech.

Propagace lomnických kulturních památek v roce 2016 pokračovala i dalšími způsoby. Příkladem je přihlášení dvou úspěšných realizací – zmíněné zachrany oranžerie s hrncírnou a rekonstrukce Židovského náměstí – do národní putovní výstavy *Má vlast cestami proměn*. Letošní již 8. ročník této výstavy byl zahájen v sobotu 21. května 2016 v Praze na Vyšehradě. Výstavu pořádá Asociace Entente Florale CZ – Souznění ve spolupráci s NKP Vyšehrad, hlavním městem Prahou a partnerskými kraji. Symbolem projektu je kamenné srdce, které bylo vykopáno na vyšehradské akropoli – toto symbolické srdce pak slavnostně předal představitelům jednotlivých krajů prof. MUDr. Jan Pírk, DrSc.

Návštěvníci si tak mohli na Vyšehradě do 30. 6. letošního roku prohlédnout 112 panelů z různých míst naší země. Poté se panely vydaly na celoroční pouť po republice podle stanoveného harmonogramu. Jihomoravský kraj byl kromě dvou zmiňovaných panelů z Lomnice zastoupen i dalšími památkami: Brno – VIDA! Science centrum, Brno – Vila Löw-Beer, Bučovice – Bakchova fontána, Lednice – Akademická zahrada Zahradnické fakulty Mendelovy univerzity, Lednice – Multifunkční centrum zámek Lednice, Mikulčice – Slovanské hradiště a Mikulov – Obnova teras barokové zámecké zahrady.

Na internetu probíhá v souvislosti s výstavou současně i titul Nejkrásnější proměna roku a vítězové budou vyhlášeni při zahájení dalšího ročníku v roce 2017. *Má vlast cestami proměn* je novou a účinnou možností, jak zajistit zaslouženou publicitu smysluplným projektům. Bližší informace o této akci jsou k dispozici na www.cestamipromen.cz/hlasovani.

Dagmar FETTEROVÁ

Hamilton znovuobjevený

Zásluhou Ludmily Ourodové-Hronkové byla v poslední době znovu věnována pozornost malířskému dílu bratří Hamiltonů, středoevropsky činných barokních umělců vzešlých z rodu se skotskými kořeny. Na místě prvním je nutno jmenovat Johanna Georga de Hamiltona (1672–1737), který proslul zejména bravurními olejomalbami s loveckými náměty, jezdeckými portréty a velmi detailně vypracovanými podobiznami koní a psů. Od samého počátku 18. století maloval pro knížecí dům Liechtensteinů a od roku 1705 působil na jihočeských zámcích Hluboká, Ohrada a Třeboň, kde pracoval jako malíř na dvoře Adama Františka ze Schwarzenbergu, jednoho z nejmocnějších barokních aristokratů českých zemí. Hamilton svá díla dodával i dalším významným šlechtickým rodinám té doby, například Serényiům či Althanům. V posledních dvou desetiletích života pracoval jako kabinetní malíř na vídeňském dvoře císaře Karla VI.

Na sklonku loňského roku publikoval Národní památkový ústav o tomto pozoruhodném umělci monografii,¹ jeho tvorbu v souvislosti s dílem jeho bratra Filipa Ferdinanda (1664–1750) se věnuje i nově vydaný anglickojazyčný výběrový katalog.² Ve spolupráci s Národním zemědělským muzeem připravili pracovníci českobudějovického územního pracoviště Národního památkového ústavu na podzimní měsíce roku 2016 také výstavu z děl obou bratrů.³

Poslední samostatnou výstavou prací Johanna Georga de Hamiltona přitom byla vídeňská prezentace jeho tvorby, kterou roku 1888 financoval Jan Adolf II. ze Schwarzenbergu, dědic a zčásti též roznožitel rozsáhlé kolekce jeho obrazů. Jméno Hamilton se poté v odborné diskusi výrazněji objevilo až na konci 30. let 20. století v rámci výzkumu reálií barokního císařského dvora,⁴ což k němu v důsledku přivábilo i trvalou pozornost světových aukčních síní. V politicky i kulturně izolovaných Čechách o něco častěji zaznívalo až od 70. let 20. století, kdy Oldřich Jakub Blažíček vyzdobil několika koňskými portréty a loveckými výjevy bývalou pracovní kněžnu v prvním patře zámku Hluboká; od té doby byla nazývána (ahistoricky, ale v daných souvislostech trefně) Hamiltonovým kabinetem. V dobových turistických průvodcích byl prezentován jako „šperk zámku“. Před několika lety podnítil zájem o Hamiltonovo dílo v liechtensteinských sbírkách Herbert Haupt.⁵ Nyní se podařilo upozornit na bohatství hamiltonovských obrazů ve sbírkách zámků spravovaných NPÚ.

Existuje několik dobrých důvodů, proč by dílo Johanna Georga Hamiltona nemělo být opomíjeno památkové péčí. Tím prvním je prostý fakt, že Národní památkový ústav je správcem téměř osmi desítek jeho děl (zejména olejomalb na plátně a měděném plechu), která patří nejen umělecky, ale i z finančního hlediska k nejhodnotnějším předmětům ve sbírkách tuzem-

1

Obr. 1. Obálka hamiltonovské monografie vydané českobudějovickým pracovištěm Národního památkového ústavu v roce 2015, grafické zpracování Tomáš Halama.

ských zámků. Nejrozsáhlejší kolekce jsou součástí fondů zámků Hluboká, Milotice a (druhotně) Slatiňany.

Jejich vícestranné odborné využití ukázalo, že sice veřejná prezentace výtvarných děl v autenticky zachovaných interiérech šlechtických domů má svůj velký a nezpochybnitelný význam, ale také své limity – knižní publikování s kvalitními fotografiemi celků i detailů a příležitostnou galerijní prezentaci s možností detailního diváckého výjmu nemůže nahradit. Aby se Národní památkový ústav stal středoevropsky relevantní odbornou institucí, má v tomto směru stále ještě co dohánět. Hamiltonovské výzkumné i prezentační akti-

■ Poznámky

¹ Ludmila Ourodová-Hronková, *Johann Georg de Hamilton (1672–1737). Malíř zvířat a lidí*, České Budějovice 2015.

² Ludmila Ourodová-Hronková, *The Hamilton Brothers. Aristocratic Hunting Paintings in the 18th Century*, České Budějovice 2016.

³ *Bratři Hamiltonové. Obrazy aristokratického lovectví 18. století*, výstava v prostorách zámku Ohrada ve dnech 1. 9. – 31. 10. 2016.

⁴ Otto Antonius, *Über die Schönbrunner Pferdebildnisse J. G. V. Hamiltons und das Gestüt zu Halbthurn*, *Zeitschrift für Züchtung* XXXVIII, 1937, s. 1–73.

⁵ Herbert Haupt, *Ein Liebhaber der Gemälde und virtuos. Fürst Johann Adam I. Andreas von Liechtenstein (1657–1712)*, Wien 2012.

2

3

4

5

Obr. 2. Johann Georg de Hamilton, *Začátek parforsního honu na zajíce*, 1707, olejomalba na plátně, 128 × 238 cm, SZ Hluboká; detail zachycuje Adama Františka ze Schwarzenbergu (vlevo s bičikem v ruce) a jeho hlavního lovcího Jana Zikmunda Dreschera z Kadaně (upravo). Při studiu detailů olejomalby je možné zachytit cenné informace o způsobu užití drobných součástí lovecké výbavy a ošacení. Foto: Hugo Moc, NPÚ, ÚOP v Českých Budějovicích, 2014.

Obr. 3. Johann Georg de Hamilton, *Konec štvance na zajíce*, 1708, olejomalba na plátně, 128 × 238 cm, SZ Hluboká; detail zachycující vůz pro převoz loveckých psů (uvnitř) a kořisti (navrch). Foto: Hugo Moc, NPÚ, ÚOP v Českých Budějovicích, 2014.

Obr. 4. Zámek Ohrada u Hluboké nad Vltavou, pohled do loveckého sálu s Hamiltonovými obrazy štvance na stěnách, pohlednice z roku 1923, soukromá sbírka.

Obr. 5. Zámek Ohrada u Hluboké nad Vltavou, pohled do hlavního sálu bez původní dominanty cyklu rozměrných olejomalb. Foto: Martin Gaží, 2010

vity ukázaly směr, kterým by se mohlo ubírat postupné zveřejňování dalších umělecky i kulturněhistoricky podstatných součástí zámeckých fondů.

S tím úzce souvisí i jeden fakt spojený s péčí o tyto nanejdůležitější hodnotné artefakty. Přestože ekonomická pravidla zadávání veřejných zakázek jsou v této zemi nastavena způsobem, který se ze zásady neohlíží na specifika vysoce odborných činností (mezi něž restaurátorské zásahy na špičkových uměleckých dílech bezesporu patří), je evidentní, že záchrana těchto velmi zranitelných artefaktů nemůže být svěřena každému, kdo vlastní příslušnou ministerstvem vydanou licenci. Nadbravurně zrestaurovanými Hamiltonovými olejomalbami si poučený divák uvědomuje nejen nutnost blízké spolupráce restaurátora se specializovanými památkářem, ale i jeho hluboké specializace na rukopis a technologická specifika konkrétního malíře. Mnohá Hamiltonova díla měla velké štěstí, že takto detailně obeznámenou odborníci našla v osobě ak. mal. Olgy Trmalové.⁶

Neméně významným důvodem budoucího památkářského zájmu by měla být i skutečnost, že na Hamiltonových minuciózně vypracovaných obrazech nacházíme velké množství do nejmenších detailů zaznamenaných

předmětů, které byly součástí šlechtického světa počátku 18. století: od oděvů a drobných užitkových předmětů přes součásti jezdecké výbavy, lovecké pomůcky (upozorníme na vozy speciálně upravené pro převoz psí smečky či ulovené kořisti) až kupříkladu po nádherné výšivky na obojcích psů. Tyto průhledy do „sváteční“ i „všední“ každodennosti předmoderního světa tedy mohou velmi výrazně napomoci při shromažďování informačního rezervoáru potřebného pro tvorbu některých zámeckých prohlídkových tras. Lovectví se

■ Poznámky

6 Srov. Olga Trmalová, Malířský rukopis a technika malby Johanna Georga Hamiltona. K výsledkům restaurátorského průzkumu deseti portrétů koní ze sbírek zámku Hluboká, in: Martin Gaží – Vlastislav Ouroda (eds.), *Památky jižních Čech III*, České Budějovice 2010, s. 197–207; David Hradil – Janka Hradilová – Olga Trmalová et al., *Materials and technological characteristics of paintings by Johann Georg de Hamilton (1672–1737) – a famous portraitist of horses*, in: *Painting Techniques, History, Materials and Studio Practice, proceedings of the 5th International Symposium at the Rijksmuseum*, Amsterdam, v tisku.

RESUMÉ 5/2016

v minulosti stalo důvodem vzniku a leitmotivem využití řady zámeckých budov, což otvírá perspektivní téma pro budoucí možné způsoby jejich odborného využití i koncepčněji pojaté propagace (např. v již zavedeném cyklu celoročních prezentací *Po stopách šlechtických rodů*).

V některých případech byla maliřská díla vytvářena v symbióze s projektováním architektonické podoby budovy, pro niž byla určena. Za exemplární příklad nám může sloužit právě lovecký zámek Ohrada u Hluboké, kníže Schwarzenberg totiž Johanna Georga de Hamiltona zaměstnal zejména proto, aby vytvořil rozměrná plátna pro jeho hlavní sál, který dostal proporce zohledňující jejich pohledově dominantní roli. Dnes v tomto exkluzivním prostoru obrazy chybějí⁷ a výjimečný *gesamtkunstwerk* fatálně oslepl. Co mělo původně pouze dotvářet hlavní vjem (zejména krby a supraporty), se tak shodou okolností stalo jeho hlavním motivem. Ve spolupráci Národního památkového ústavu a Národního zemědělského muzea se proto zrodila nanejvýš chvályhodná iniciativa vedoucí k alespoň částečné rehabilitaci jednotného účinku interiéru této cenné stavby. Díky příslibu finanční spolupráce těchto dvou státních institucí a vstřícnosti současného soukromého majitele obrazů bude možné zhotovit jejich kvalitní fotokopie tištěné na plátně. Pokud by byly zasazeny do původních rámců (nalezených na půdě zámku) a zavěšeny do původních pozic ve velkém sále, bude možné znovu vnímat původní koncepci památkového skvostu, na jehož adresu bylo již na počátku 20. století trefně poznamenáno, že „jest jihočeskému baroku tím, čím Kratochvíle renesanci“.⁸

Martin Gaží

■ Poznámky

7 Po dobrodružné eskapádě jejich převozu krátce před obsazením českých zemí nacisty a následném putování přes Jižní Afriku a Kanadu do schwarzenberského zámku Murau ve Štýrsku bylo osm z deseti pláten zapůjčeno do expozice Loveckého muzea ve Stainzu.

8 Josef Braniš, *Obrazy z dějin jihočeského umění*, Praha 1909, s. 90.

The castle garden in Ostrov as the eighth wonder of the world. Protecting the historic elements of water systems

Lubomír ZEMAN

Keywords: Ostrov – castle garden – park – Prospect Wall – water distribution – water systems – canals

The castle garden in Ostrov (Schlackenwerth), during the course of the more than three and a half centuries of its existence, has undergone four developmental stages – from the mannerist early Baroque gardens of the 1640's, through the Baroque era in the 1660's, through the grandiose High Baroque garden of 1690–1715, to the natural landscaping of the early 19th century. At the time, the garden, with its many water elements and rich sculptural decoration, had no equal in the Czech lands and therefore was referred to as “the eighth wonder of the world”. The authorship of the individual stages, however, was shrouded in mystery until recently. Equally mysterious was the phenomenal work's method of operation. For a long time, it was not even believed that the garden depicted on numerous period engravings had even ever existed, and it was considered that the individual components were not actually implemented and that the set of engravings was used only to represent some idealized existence. Archaeological research, however, was able to prove that the structures depicted in the engravings really did exist. In 2003 and 2005, archaeological research by the Karlovy Vary Museum discovered the remains of the “Long Channel”, a billabong of the Bystřice River that ran in parallel with the facade of the castle buildings. The garden and other castle buildings, as well as the town itself, was fed by a supply of sophisticated water distribution. The Bystřice River flowing beneath the fortification walls of Ostrov provided plenty of water, but it could not flow to the fountains and houses of the higher-lying town. This was resolved by the flow of the Jáchymov Creek above the town, also known as the Veseřice, from which water could be led to the town and lower-lying gardens by gravity alone. The water supply was led through an open canal along a path from Ostrov to Jáchymov. The water flowing from the Mill Canal was used for the castle garden. In the Prospect Wall (“Prospektmaur”) of the castle grounds, which was built in 1691–1711 before the medieval fortification wall, it flowed sharply down in cascades in the grotto of the “Large Man Tower” before flowing into a large pool. During the extensive adaptation of the Ostrov Castle into municipal offices in 2012–2015, other important findings also revealed elements related to the technological operation of the garden – the remains of the water systems. Archaeological research revealed five canals with a single support canal that brought water to the fountains of the northern part of the garden. All canals were in a preserved state but led to a large central canal which had previously

been sunken and partially filled in. Stopping the flow of the water, as well as its retention in the damaged sections, brought considerable technical problems to the restored buildings. Drawing on the experience and advice of the recovery of the Kroměříž Flower Garden, the castle park in Ostrov was able to save the majority of its original water systems as an important witness to the technological equipment of the Baroque castle gardens.

Illustrations: Fig. 1. Z. Lesche, *Veduta of Ostrov*, 1642; Fig. 2. M. Merian, *Veduta of Ostrov*, 1650; Fig. 3. J. M. Sockh, *Veduta of Ostrov*, 1716; Fig. 4. J. M. Sockh, *Prospect Wall in the castle garden*, 1715; Fig. 5. J. M. Sockh, *Princes' Palace*, 1715; Fig. 6. Anonymous, *Veduta of Ostrov*, 1726; Fig. 7. W. Pelikán, *Map of the castle garden in Ostrov, idealized reconstruction*, 1812; Fig. 8. W. Womaczka, *Ostrov – perspective map of town and garden*, 1814; Fig. 9. F. Weppel (?), *Map of the converted castle garden in Ostrov into a park, before 1811*; Fig. 10. A. Pucherna, *view onto the Princes' Palace with remains of the water parterre pools*, 1808; Fig. 11. J. Stern, *water supply schemata in the castle garden*, 1799; Fig. 12. *Ostrov on imperial print of the stable land register from 1842*; Fig. 13. *Ostrov, castle, Baden Palace after restoration*; Fig. 14. *The same, Prospect Wall after restoration*; Fig. 15. *The same, runoff from the “Large Man Tower” cascades*; Fig. 16. *The same, a view into the large central canal at Prospect Wall*; Fig. 17. *The same, view into the large central canal at the Prospect Wall*; Fig. 18. *The same, the canal in the Prospect Wall*; Fig. 19. *The same, sluice gate in the garden grotto*; Fig. 20. *The same, survey of the Prospect Wall and canals*; Fig. 21. *The same, canal west of the Summer Palace*; Fig. 22. *The same, schematic drawing*.

Pheasant house and game preserve at the Kozel u Štáhlav hunting lodge

David TUMA

Keywords: pheasant house – Czernins of Chudenice – riding trail – hunting landscape – game preserve park – par force hunts – Štáhlavy – Wallensteins – Kozel castle

The article presents the hunting landscape of the Štáhlavy area, formed by the Černín family of Chudenice from the 18th century, who used the older hunting grounds of the Kokořovec family of Kokořov. The landscape was later also significantly modified by the Wallenstein family, who acquired the estate in 1816. The central building of the Štáhlavy dominion became the Kozel hunting lodge, set amidst a greatly modeled landscape, around which a large buffer zone was declared in 1994. The lodge occupied a dominant position on the eastern side of the vast forest enclaves, divided by the meadow valley of the Úslava River and the residential area with fields and meadows to the west. The hunting landscape of the Kozel lodge was supplemented by a game preserve and a pheasant house. The article also focuses on the riding trail that originated in the 19th century through the gradual transformation